

B - BİLİŞSEL AĞIRLIKLI DAVRANIŞÇI KURAMLARI

1- SOSYAL ÖĞRENME, MODEL ALMA YOLUYLA ÖĞRENME, GÖZLEM YOLUYLA ÖĞRENME – BANDURA

Bandura öğrenme ile performansı birbirinden ayırmıştır. Ona göre öğrenmede içsel pekiştiriciler önemlidir. İnsanlar en fazla başkalarının davranışlarını gözlemleyerek öğrenirler. Sonucu pekiştiricilerle biten davranışlar daha fazla tekrarlanır. Ayrıca, Bandura'ya göre bireyler içinde buldukları çevreyi, çevrede bireyleri etkiler. Bu duruma Bandura, karşılık belirleyicilik adını vermiştir.

Gözlem Yoluyla Öğrenme Süreci

Dikkat

Modelin davranışlarına dikkat edilmezse öğrenme gerçekleşmez. Gözlemcinin dikkatini etkileyen birçok faktör vardır. Bu faktörler: Gözlemcinin duyu organlarının yeterliliği, gözlenecek etkinliğin, gözlemcinin amacına uygun olması, önemli sonuçlar doğuran etkinlikler dikkat çekicidir, model alınan etkinliklerin, basit, yalın ve çarpıcı olması model almayı etkiler ve modelin özellikleri gözlemcinin dikkatini etkiler.

Hatırlama

Dikkat edilerek gözlenen bilginin kullanılabilmesi için hatırdaki tutulması gerekir. Bunun içinde zihinde sembolleştirilerek kodlanır. Sembolleştirme, zihinsel resimler ya da sözel semboller şeklindedir. Bireyin sembolleştirme kapasitesi ne kadar yüksekse gözlem yoluyla öğrenme biçiminden o kadar yararlanır.

Davranışa Dönüştürme

Bu aşamada öğrenilenlerin performansa dönüştürülmesi beklenir. Bu aşamasında yapılan zihinsel tekrarlar davranışın daha doğru ve ustaca yapılmasını sağlar. Ayrıca, bireyin davranışı yapabileceğine ilişkin inancı, öz yeterlilik duygusu davranışın meydana gelmesinde önemli bir etkiye sahiptir.

Güdüleme

Güdülenme öğrenmeyi performansa dönüştüren süreçtir. Güdülenmede üç tür pekiştirmeden söz edilir.

Doğrudan Pekiştirme: Dış çevre tarafından sağlanır.

Dolaylı Pekiştirme: Modelin davranışının pekiştirilmesi gözlemcinin davranışı tekrarlama olasılığını artırır.

İçsel Pekiştirme: Birey başkalarının kendisine ya da modele verdiği pekiştiricileri dikkate almadan başarıya ulaştığında kendi kendini pekiştirebilir.

Öğrenmeyi Sağlayan Dolaylı Yaşantılar

Dolaylı Pekiştirme

Davranışı pekiştirilen modeli izleyen bireylerin modelin davranışını daha sıklıkla ve kısa sürede taklit ettiklerini göstermektedir.

Dolaylı Güdülenme

Gözlenen rnler, bireyi sadece bilgilendirmez, aynı zamanda onu elde etmeye de güdüler. Model dışarıdan pekiştiren almasa bile kendi kendini dllendirebilir. Bu durum gözlemcinin davranışlarını da olumlu etkiler.

Dolaylı Ceza

Modelin olumsuz davranışının cezalandırılması, gzleyenin benzer davranışta bulunmasını engeller.

Dolaylı Duygu

Birçok duygu gözlemcinin yaşantısı olmasa bile başkalarının yaşantılarından etkilenilerek kazanılır.

Modelin zellikleri

Yař

Gözlemci yařça kendine denk ya da bir miktar büyük kiřileri model alma eęilimindedir.

Benzerlik

Birey kendine daha çok benzeyen kiřileri, daha fazla model alma eęilimindedir.

Cinsiyet

Birey aynı cinsiyete sahip olduğu kişileri karşıt cinsiyete sahip kişilere göre daha fazla model alma eğilimindedir.

Statü

Yüksek statülü kişiler daha çok model alınır.

Karakter

Baskın karakterli kişiler daha çok model alınır.

Gözlemcinin zellikleri

Sembolleştirme Kapasitesi

Bandura 'ya göre insanlar tüm yaşamlarını zihinlerinde sembolleştirmektedir. Bu semboller sayesinde geçmişlerini yanlarında taşırlar, geleceği test edebilirler. Yani; bu semboller gelecekte onlara rehberlik eder. Sembolleştirme kapasitesi yüksek olan bireyler dolaylı öğrenme konusunda daha başarılı olurlar.

Öngörü Kapasitesi

Düşünce etkinlikten önce geldiğinden insanlar geleceği düşünebilir. Öngörü kapasitesi geleceğe yönelik düşünmek, planlar yapmaktır.

Öz Düzenleme Kapasitesi

Kişinin kendi davranışlarını kontrol edebilmesi, onlara yön verebilmesidir.

Öz Yargılama Kapasitesi

Kişinin yapacağı işle kapasitesi arasında değerlendirmelerde bulunmasıdır. Diğer bir ifade ile iş ile kapasitenin kıyasıdır. Öz yargılama kapasitesi yüksek bireyler kendileri hakkında gerçekçi bir bakış açısına sahiptir.

Öz Yeterlilik Kapasitesi

Özyeterlilik kapasitesi öz yargılama kapasitesini kapsar. Kişinin kendisi hakkında genel fikrinin olmasıdır. Bireyin kendi kapasitesi hakkında genel bir tutum geliştirmesidir. Dört faktörden etkilenir.

- 1. Yaşantı:** Bireyin doğrudan kendi yaptığı başarılı ya da başarısız etkinlikler
- 2. Sözel İkna:** Bireyin başarıp başaramayacağına dair teşvikler, nasihatler, öğütler
- 3. Psikolojik Durum:** Bireyin belli bir görevi başarma ya da başarısız olma beklentisi öz yeterlilik algısını etkiler.
- 4. Dolaylı Yaşantılar:** Bireyin kendisine benzer başka kişilerin başarılı olup olmadığı, bireyin aynı etkinlikte kendisinin de başarıp başaramayacağına ilişkin yargısını etkiler.

Dolaylı Öğrenme Kapasitesi

İnsanlar başkalarının yaşantılarından çıkarımda bulunarak öğrenebilirler.

Sosyal Psikolojinin Bazı Kavramları

Temel Atıf Hatası

İnsanların eylemlerinde içinde buldukları durumun değil, içsel özelliklerinin neden olduğunu düşünme eğilimidir. Ancak kişi kendisi için bu tutumu sergilemez.

Halo Etkisi

Bir insanın sahip olduğu olumlu bir özelliğın onunla ilgili olumlu genel bir yargıya varılmasını sağlamasıdır.

Horn Etkisi

Bir insanın sahip olduğu olumsuz bir özelliğın onunla ilgili olumsuz genel bir yargıya varılmasını sağlamasıdır.

Öncelik Etkisi

İlk öğrenilenlerin sonradan öğrenilenlere göre daha iyi hatırlanmasıdır. Bir kişiye ilk izlenim oluştururken bu kişi hakkındaki ilk bilgilerimizin sonraki bilgilerden daha fazla ağırlık taşımasıdır.

Sonralılık Etkisi

Son öğrenilenlerin ilk öğrenilenlere göre daha iyi hatırlanmasıdır.

2- GESTALT KURAMI(AMAÇLI DAVRANIŞÇILIK)

Tolman'ın kuramı davranışçılık ile Gestalt'ı birleştiren bir kuramdır. Tolman davranış açıklamada U-T bağıını reddeder. Ona göre uyarıcı ile tepki arasında bazı ara değişkenler vardır. Bu ara değişkenler: organizmanın amacı, tutumları, istekleri ve beklentileridir. Tolman' a göre; öğrenme çevreyi keşfetme sürecidir.

Tolman 'nın Öğrenme Kuramının İlkeleri

Amaçlı Davranışçılık

Tolman' a göre davranış; amaca yönelik etkinliktir. Yani davranış, organizmanın istediği ürün yani amaç tarafından yönlendirilir. Organizmanın davranışından önce davranışın altında yatan amaç, niyet, düşünme, plan anlaşılmalıdır.

Molar Davranış

Davranış anlamak için parçalara ayırmak yerine daima bütüncül (molar) bakmak gerekir. Kısaca davranış; amaçlı, bütüncül ve bilişsel olmalıdır.

Beklentiler ve Denence

Tolman' a göre herhangi bir yaşantı gerçekleştirmeden önceki beklentilerimizdir. Denence gerçekleştirilen yaşantı ile doğrulanır ya da doğrulanmaz. Öğrenme denencelerin doğrulanması ya da doğrulanmaması sonucunda gerçekleşir.

Tolman 'a Göre Öğrenme Süreci

Gizil Öğrenme

Örtük öğrenme, öğrendiğinin farkında olmadan öğrenmedir. Diğer bir ifadeyle, performansa dönüştürülmeyen öğrenmedir. Öğrenme performansa dönüştürülünceye kadar bellekte saklı tutulur.

a) Bilişsel Senaryolar: Bir olayın gerçekleşme şekli ile ilgili olarak zihnimizde bulunan senaryolardır.

b) Bilişsel Haritalar: Canlının fiziksel çevresi ile ilgili zihninde oluşturduğu haritalardır.

Yer-İşaret Öğrenme

Organizma bilişsel haritaları sayesinde yer öğrenmeyi gerçekleştirir. İnsan, ihtiyaçlarını gidermek için zihnindeki şemaları kullanarak çeşitli kaynaklara yönelirler.

Zihinsel Deneme Yanılma

Problemlerle karşılaşan organizma bilişsel haritalarını devreye sokar. Bu esnada kısa bir düşünme süresi vardır.

En Az Çaba İlkesi

Organizma bütün şartlar eşitlendiğinde kendini amaca ulaştıracak en kısa yolu seçer.

Ödül Beklentisi

Organizma elde edeceği ödülü bilerek tepkide bulunmaktadır. Beklentisi karşılanmazsa kızgınlık ve şaşkınlık tepkilerini gösterir. Bu duruma ödül beklentisi adı verilmiştir.

Gizil Sönme

Ona göre organizma gözlemleri sonucunda bir tepkisinin onu ödüle götüreceğini öğrenir. Eğer gözlemleri sonucunda bir tepkisinin onu ödüle götürmeyeceğini anlarsa sönme gerçekleşir.

Tolman'a Göre Öğrenme Türleri

Kateksis

a) Olumlu Kateksis: Bir dürtü durumu ile bir nesne ya da durumun ilişkilendirilmesidir.

b) Olumsuz Kateksis: Organizmanın belli dürtü durumlarında belli nesnelere kaçınmayı öğrenmesidir.

Eş Değer İnançlar

Organizma için alt düzeydeki bir amaç üst düzeydeki bir amaçla aynı etkiye sahip olduğunda eşdeğer inanç özelliğini kazanır.

Alan Beklentisi

Bireyin bir işareti gördüğünde onu başka bir işaretin izleyeceğini öğrenmesidir.

Dürtü Ayrımı

Organizma kendi dürtüsüne göre harekette bulunur.

Alan-Biliş Yolları

Bir problemi çözmeye etkili olan bir stratejinin gelecekte benzer durumlarda da kullanılmasıdır.